

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

- ____ || _____ 20 ____ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності фінанси та кредит

за темою:

«Вплив банків на пропорційність розвитку регіонів України»

Виконавець

студент кредитно-економічного факультету

Васильєв Владислав Дмитрович

Науковий керівник

Професор, д.е.н.

Кузнєцова Людмила Вікторівна

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

випускної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра
Васильєв Владислав Дмитрович
«Вплив банків на пропорційний розвиток регіонів України»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Дипломна робота складається з трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Об'єктом дослідження є процеси, які впливають на диспропорції в розвитку регіонів та вплив банків на їх виникнення України. Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти щодо розвитку та вдосконалення пропорційності розвитку регіонів України та діяльність банківських установ у розрізі регіонів.

У роботі було розглянуто диспропорції у розвитку економіки регіонів України. Було виявлено вплив банків на пропорційний розвиток регіонів. Складено порівняльну характеристику розвитку регіонів Німеччини та України.

У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання, як: теоретичне узагальнення, порівняння, кластеризація, групування та систематизація, системного аналізу, логічне узагальнення, а також графічний метод.

Рік виконання дипломної роботи: 2017-2018.

Рік захисту роботи: 2018.

Ключові слова: пропорційний розвиток, регіональна економіка, регіональний валовий продукт, об'єм кредитування, регіональний банк.

Дипломна робота містить 77 сторінок, 18 таблиць та 14 рисунків, список використаної літератури з 60 найменувань.

SUMMARY
of the graduation work for obtaining an academic degree of a bachelor's degree
Vasyliev Vladyslav
on the topic of «Influence of banks on the proportional development of regions of
Ukraine»
Odessa National University of Economics
Odessa, 2018

The graduation work consists of the three sections, the conclusions and the reference list. The object of the research is the processes that affect the disproportion in the development of regions and the influence of banks on their occurrence in Ukraine. The subject of the study is theoretical principles and practical aspects of the development and improvement of the proportionality of the development of Ukrainian regions and the activities of banking institutions in the context of the regions.

In the graduation work the development of the economy of the regions of Ukraine has been considered. The influence of banks on the proportional development of regions has been revealed. A comparative description of the development of the regions of Germany and Ukraine has been made.

In the process of the research, such general scientific methods of cognition as theoretical generalization, comparison, clustering, grouping and systematization, system analysis, logical generalization and also graph method have been used.

Year of completion of the graduation work: 2017-2018.

Year of submitting of the graduation work: 2018.

Key words: proportional development, regional economy, regional gross product, volume of loans, regional bank.

The graduation work contains 77 pages, 18 tables and 14 drawings, the reference list of 60 titles.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ БАНКІВ НА ПРОПОРЦІЙНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ	8
1.1. Роль банків у пропорційному розвитку регіональної економіки.....	8
1.2. Правові основи кредитування банками економіки України	16
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ВПЛИВУ БАНКІВ НА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	23
2.1. Аналіз концентрації банківських установ за регіонами України ..	23
2.2. Кластерний аналіз конкурентоспроможності регіональних банківських систем.....	31
2.3. Діагностика можливостей активізації впливу банків на розвиток регіонів.....	39
Висновки до другого розділу.....	44
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОПОРЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНОВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ	47
3.1. Порівняння пропорційності розвитку регіонів України з розвиненими країнами	47
3.2. Шляхи активізації впливу української банківської системи на усунення диспропорцій розвитку економіки країни	56
Висновки до третього розділу.....	63
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах розвитку банківського сектору України і зміни його структури та присутності в різних регіонах, актуальним є вивчення проблеми диспропорційного розвитку регіонів. Сучасні кризові явища в економіці ускладнюють ефективне функціонування банків в окремих регіонах, сповільнюючи їх вплив на розвиток регіональної економіки. Тому, враховуючи той факт, що банки прямо впливають на розвиток економіки поживляючи їх інноваційну та інвестиційну привабливість, актуальним є дослідження проблеми пропорційного розвитку регіонів та пошук її рішення.

Обґрунтування особливостей розвитку регіональних банківських систем та вивчення їх розвитку є предметом дослідження І. Г. Брітченка, О. В. Горалько, М. А. Козоріз, О. І. Копилук, М. П. Могильницьку, Н. С. Різник, І. З. Сторонянську, О. Г. Чубарь.

Серед вчених, що зробили значний внесок до питання регулювання пропорційного розвитку територіальних систем слід віднести: Запоточний І. В., Захарченко В. І., Долішній М., Мошенець О., Сало І.В., Стеченко Д.М., Єпіфанов А.О., Фащевський М.І., Чумаченько М.Г.

Незважаючи на існуючі роботи, які стосуються вивчення проблеми пропорційного розвитку регіонів України, дослідження даного питання має наукову цінність та потребує подальшого вивчення.

Мета випускної роботи полягає у з'ясуванні необхідності усунення регіональних диспропорцій та пошуку шляхів вирішення даної проблеми у контексті сучасного вектору розвитку економіки країни.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення в роботі таких завдань:

- виявити причинно-наслідкові зв'язки, що впливають на диспропорційний розвиток економіки;

- проаналізувати нормативно-законодавчу базу України, щодо діяльності банківських установ;
- провести оцінку впливу банківської системи на пропорційність розвитку регіонів України;
- позглянути показники фінансового сектору у розрізі регіонів для їх подальшого порівняння між собою;
- розглянути тенденції пропорційного розвитку регіонів притаманні регіонам Європи та світу;
- обґрунтувати пропозиції та рекомендації стосовно покращення функціонування української банківської системи у розрізі регіонів.

Об'єктом дослідження є процеси, які впливають на диспропорції в розвитку регіонів та вплив банків на їх виникнення України.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти щодо розвитку та вдосконалення пропорційності розвитку регіонів України та діяльність банківських установ у розрізі регіонів.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання, як: теоретичне узагальнення, порівняння, кластеризація, групування та систематизація, системного аналізу, логічне узагальнення, а також графічний метод.

Інформаційною базою дослідження є офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, публічна фінансова звітність банків, праці вітчизняних та зарубіжних науковців та нормативно-законодавча база, що регулює правові норми кредитування банками економіки України.

Практична цінність висновків і рекомендацій полягає у можливості їх використання для покращення економічного благополуччя регіонів, усунення диспропорцій у розвитку регіонів та покращення соціального добробуту населення. Розроблені теоретичні та методичні положення можуть бути використанні в формуванні стратегії розвитку економіки.

Апробація результатів дослідження. По темі дипломної роботи були опубліковані: стаття, для внутрішнього університетського збірника «Вплив банків

на пропорційний розвиток регіонів України» (м.Одеса: ОНЕУ, 2017 с.48-54); тези «Вплив банків на пропорційний розвиток регіонів України» (м.Дніпро: Міжнародно-науково-практична конференція, 2018 с.23-26) - зовнішня публікація ; стаття «Проблеми фінансування банками розвитку регіонів України», що отримала схвальну характеристику та була прийнята до опублікування у збірнику «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії» (Випуск 3 (15), 2018 року).

ВИСНОВКИ

У випускній дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та оцінки впливу банків на пропорційний розвиток регіонів.

За результатами зробленої роботи здійснено наступні висновки:

1. У контексті розгляду теоретичних аспектів впливу банків на пропорційний розвиток регіонів та оцінки такого впливу, було виявлено, що банки грають ключову роль в розвитку регіональної економіки. Банки виконують функцію грошово-кредитного регулювання в регіоні, а також сприяють пожвавленню реального сектору економіки, що впливає на розвиток не тільки регіону, але і всієї країни.

2. На даному етапі розвитку економіки України, банки обтяжують проблему пропорційності у функціонуванні регіонів. Це пов'язано з тим, що більшість банків функціонують в межах всієї країни, що дозволяє їм акумулювати ресурси в усіх регіонах і направляти активну діяльність, а саме кредитування підприємств до більш інвестиційно-привабливих, що свідчить про вимивання ресурсів з регіонів, які відчувають в них гостру потребу.

3. Було виявлено, що для усунення проблеми диспропорційного розвитку регіонів, необхідним є створення регіональних банків, які були б не тільки направлені на розвиток окремих регіонів, але, і за допомогою інновацій пожвавлювали б економіку. Проте, в умовах сучасності, в Україні відсутня нормативно-правова база, яка б сприяла створенню регіональних банків.

4. В ході аналізу було здійснено порівняння об'ємів регіонального валового продукту з обсягами кредитування по регіонам, що дало змогу виявити прямий взаємозв'язок між даними показниками. Також проведено порівняння регіонів по забезпеченості банківськими установами. Результатом аналізу стало те, що лише 10 регіонів України представлені зареєстрованими в них банками, а 70% припадає на центральний – Київський регіон. Це свідчить про те, що більшість

регіонів України не мають банків для представлення їх інтересів у контексті розвитку регіональної економіки.

5. Для виявлення диспропорцій регіональних банківських систем було вирішено використати метод кластерного аналізу. Даний метод не тільки дозволяє системазувати велику кількість даних, а й побудувати подібні групи за окремими показниками. Вибіркою даних для кластерного аналізу стали: РВП, обсяги наданих кредитів у розрізі регіонів, кількість зареєстрованих юридичних осіб по регіонам, а також кількість банківських установ. За результатами кластерного аналізу було виявлено, що до високого рівня конкурентоспроможності регіональних банківських систем потрапили лише 4 регіони, за виключенням міста Києва, це: Дніпропетровська, Одеська, Харківська та Львівська області, до середнього потрапили також 4 регіони, а всі інші регіони представляють групу з низьким рівнем конкурентоспроможності регіональних банківських систем, що підтверджує диспропорції у розвитку регіонів. Дана проблема потребує вирішення, адже від конкурентоспроможності регіональних банківських систем залежить подальший розвиток регіону та наповнення його ресурсами.

6. Загальновідомо, що для ефективного та швидкого розвитку економіки необхідні довгострокові ресурси, тому у роботі сформовані групи регіонів по питомій вазі довгострокових кредитів та депозитів. Це дало змогу виділити регіони-донори та реципієнти банківських ресурсів та оцінити проблему забезпечення банків України довгостроковими ресурсами для кредитування. За період з 2015 по 2017 рік зроблено висновки, щодо збільшення кількості регіонів, що представляють групу з низьким рівнем забезпечення довгострокових ресурсів. Такі дані свідчать про загострення проблеми пропорційного розвитку регіонів, а також про відсутність сталі середньої групи за рівнем забезпечення банківськими ресурсами, яка має бути основною. З чого можемо зробити висновок, що основний розвиток у розрізі регіонів припадає на групу регіонів, які увійшли до кластеру з високою конкурентоспроможністю регіональних банківських систем, у той час як інші позиціонують себе, як джерело для пожвавлення їх інвестиційно-інноваційної діяльності

7. У роботі здійснено порівняльний аналіз пропорційності розвитку регіонів України з регіонами Німеччини. В ході аналізу виявлено, що регіони Німеччини розвиваються більш пропорційно ніж українські регіони. Це підтверджується перш за все тим, що за результатами аналізу структури ВВП Німеччини видно формування схожих груп основною з яких є група з середнім рівнем.

8. Під час порівняння забезпеченості довгостроковими ресурсами регіонів Німеччини було сформовано групи регіонів. Основна група представлена регіонами з середнім рівнем забезпечення довгостроковими ресурсами, в той час, як в Україні вона майже відсутня. Більш того, при аналізі кредитних та депозитних портфелів регіонів Німеччини стало відомо, що регіони, які залучають найменшу кількість ресурсів є реципієнтами банківських ресурсів. Виходячи з цього, робимо висновок, щодо політики Німеччини направленої на пошук розвитку менш інвестиційно-привабливих регіонів та усунення міжрегіональних диспропорцій.

9. Для пошук розвитку економічного розвитку окремих регіонів, розглянута концепція регіонального банку розвитку. По-перше, регіональні банки є основними суб'єктами розвитку регіональної економіки, вони орієнтовані на інтеграцію інновацій в регіони та на їх довгостроковий розвиток. По-друге, вони позиціонують себе як більш гнучкі банки стосовно надання послуг місцевим підприємствам. Проте для успішного функціонування регіональних банків розвитку необхідним є оптимізація наявних законодавчих умов до прийнятної для їх створення рівня. Ефективність таких банків можемо спостерігати на прикладі Німеччини, де регіональні банки є одними з основних суб'єктів банківської діяльності в країні – одній із найбільш розвиненим банківським сектором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бруно Бухвальд. Техніка банківської справи / Пер. з нім. А.Ф.Каган-Шабшай. – М.:1994. – 235 с.
2. Вешкін Ю.Г., Авагян Г.Л. Банківські системи зарубіжних країн: Курс лекцій. - М.: Економіст, 2004. - 400 с.
3. Г.Н.Соколова, О.В.Кобяк, наук. ред. Г.Н.Соколова Економічно-соціологічний словник – Мінськ// 2013.-615 с.
4. Голодова Ж.Г. Проблеми розвитку регіональних банків Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-razvitiya-regionalnyh-bankov-rossi>
5. Єлісеєва Н.П. Удосконалення стратегії регіонального комерційного банку // Фінанси та кредит 2007.- № 29 (269) .- с.8-14.
6. Єрмоленко О.М. Банківські інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності кредитних організацій на сучасному етапі їх функціонування//Науковий вісник ЮИМ - №1 – 2014р. – С. 59-65
7. Закон України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>
8. Закон України "Про заставу" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
9. Закон України "Про іпотеку" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
10. Закон України "Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/979-15>
11. Закон України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>

12. Закон України "Про страхування" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
13. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
14. Зверькова Т.Н. Регіональні банки в трансформаційній економіці: підходи до формування концепції розвитку. Монографія/ Зверькова Т.Н. – Оренбург: Видавництво «ТОВ «Агентство Преса», 2012. -214 с.
15. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської систем / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2012. - №4 – С. 3-12.
16. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: навчальний посібник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. – Одеса: Атлант, 2014. - 484 с.
17. Зверяков М. І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 13-23.
18. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. – Київ: «Центр учбової літератури», 2016. – 520 с.
19. Інвестиційна привабливість областей: Харківщина знову в лідерах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/16310-nvesticyna-privablivst-oblastey-harkvschina-znovu-v-lderah.html>
20. Інструкція "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0072500-17>
21. Карчева Г. Т. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України : монографія д-ра екон. наук / (Г. Т. Карчева, Т. С. Смовженко, В. І. Міщенко та ін.) ; за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 279 с
22. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>

23. Марченко-Седіло В.М. Наукові засади розвитку банківської системи регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ird.gov.ua/sep/sep20144\(108\)/sep20144\(108\)_343_Marchenko-SediloVM.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20144(108)/sep20144(108)_343_Marchenko-SediloVM.pdf)
24. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=45294
25. Модель розвитку регіональних банків (пропозиції VII Всеросійського банківського форуму «Регіональні банки: стратегічна модель розвитку» (м. Нижній Новгород, 24-25 серпня 2006 року))
26. Обрусна С.Ю. теоретично-правові проблеми розвитку банківської системи регіону // Правовий вісник Української академії банківської справи - № 2(11) - 2014 р – С.24-28
27. Огляд банківського сектору за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=37585678>
28. Огляд банківського сектору за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=58539308>
29. Офіційний сайт акціонерного банку «Південний» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.com.ua>
30. Офіційний сайт Баварського регіонального банку Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bayernlb.de
31. Офіційний сайт Берлінського регіонального банку Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lbb.de
32. Офіційний сайт Бундесбанку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bundesbank.de
33. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
34. Офіційний сайт Гессе-Тюрінгського регіонального банку Німеччини [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.helaba.de
35. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
36. Офіційний сайт Західного регіонального банку Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.portigon.com

37. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
38. Офіційний сайт Німецького регіонального банку Баден-Вюртембергу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.lbbw.de
39. Офіційний сайт Німецького регіонального банку Шлезвіг-Гольштейну [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.hsh-nordbank.de
40. Офіційний сайт Німецького регіонального банку Бремену [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bremerlandesbank.de
41. Офіційний сайт ПАТ «Банк Восток» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bankvostok.com.ua/>
42. Офіційний сайт ПАТ АКБ «Львів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.banklviv.com/>
43. Офіційний сайт ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://privatbank.ua>
44. Офіційний сайт Північного регіонального банку Німеччини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nordlb.de
45. Офіційний сайт Саарського регіонального банку Німеччини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.saarlb.de
46. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vsemirnyjbank.org/>
47. Панасенко А. А. Банковский сектор как фактор экономического роста и сглаживания финансовых колебаний в условиях кризиса [Электронный ресурс] / А. А. Панасенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. — 2011. — №2(11). — Режим доступу : <http://fkd.org.ua/article/viewFile/28936/26006>
48. Положення "Про єдину інформаційну систему "Реєстр позичальників" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0604-01>
49. Положення "Про порядок здійснення консорціумного кредитування" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-96>
50. Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00>

51. Портал освітніх новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infosvit.if.ua>

52. Правила надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0541-07>

53. Провідні банки Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://corporatefinanceinstitute.com>

54. Пурій Г.М. Активізація інвестиційної діяльності банківської системи України в контексті глобалізації // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12- С.255-263

55. Рейтингове агентство «Еврорейтинг» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/>

56. Рейтингове агентство «Євро-Рейтинг».[Електронний ресурс]ю – Режим доступу: <http://eurorating.com.ua/regiony/rejtingovaya-shkala>.

57. Семенов А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції [Електронний ресурс] / А.Ю. Семенов // Финансы, учет, банки. – 2010. – Вип. 16. – С. 181-188. – Режим доступу : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/56390/7/Semenoh_Vzaiemodiia_bankivs_koho%20.pdf

58. Сторонянська І., Пухир С. Банківський сектор у системі соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/22484/1/%D0%A1%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86..pdf>

59. Тавасиев А. М. Современное состояние банковского комплекса России и его участие в общем экономическом процессе / А. М. Тавасиев // Банковские услуги. – 2003. – №3.

60. Теорія економічного аналізу [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://pidruchniki.com/11800912/ekonomika/klasterniy_analiz

61. Федеральна статистична служба Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.destatis.de>

62. Федеральний союз німецьких банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.bankenverband.de/>
63. Фінансово-інвестиційний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://finance_investment.academic.ru
64. Характеристика банківської системи Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/bank/00391831_0.html